

فصلنامه مطالعات سیاسی

سال دوازدهم، شماره ۴۷، بهار ۱۳۹۹

صفحات: ۷۱-۴۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۹/۰۵؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۱۲/۱۳

نوع مقاله: پژوهشی

سیاست حقوق بشری اتحادیه اروپا و تاثیر آن بر مناسبات اقتصادی با ایران و عربستان

حبیب اله ابوالحسن شیرازی* / عباسعلی طالبی**

چکیده

احترام به حقوق بشر و رعایت گزاره های آن در سیاست خارجی و مناسبات اقتصادی اتحادیه اروپا روند جدیدی در ادامه همکاری با سایر کشورها ایجاد کرده است. این اتحادیه در برگیرنده کشورهای است که دارای هنجارها و فرهنگ مشترک هستند به گونه ای که در سیاست خارجی آن اصولی مانند حقوق بشر و دموکراسی در اولویت می باشد. اهمیت این موضوع به حدی است که اتحادیه اروپا در برقراری رابطه با کشورهای دیگر در زمینه های مختلف بر آن تاکید می نماید. این امر بدین معناست که اتحادیه اروپا، برقراری رابطه با کشورهای دیگر را مشروط به رعایت حقوق بشر توسط آن کشورها کرده است. فراگیری، پیچیدگی و اعمال یکپارچه حقوق بشر توسط اتحادیه بی تاثیر بر روابط با ایران و عربستان نبوده است. سوال مطرح شده در این مقاله این است که استانداردها و هنجارهای حقوق بشری تعریف شده از سوی اتحادیه چه تاثیری بر تعیین روابط با ایران و عربستان داشته است؟ این مقاله در صدد است تا به شیوه ای تطبیقی معیارهای حقوق بشری مورد نظر از سوی اتحادیه اروپا را در قبال جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی مورد بررسی قرار دهد.

کلیدواژه‌ها

حقوق بشر، اتحادیه اروپا، تحریم، عربستان، ایران.

* عضو هیأت علمی و دانشیار گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
habib_shirazi@yahoo.com

** استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سوادکوه، سوادکوه، ایران

مقدمه

موضوع حقوق بشر و چگونگی میزان پای بندی دولت ها به ویژه قدرت های بزرگ به اصول و قواعد حقوق بشر گرایانه در چارچوب سیاست داخلی و خارجی، از مهم ترین مقوله هایی است که در طول چند دهه گذشته در کانون توجه مجامع بین المللی و منطقه ای قرار گرفته است. اتحادیه اروپا به عنوان یکی از قدرت های اقتصاد کنونی است که حداقل در سطح مواضع اعلامی خویش نسبت به مضامین حقوق بشر گرایی حساسیت خاصی را ابراز داشته و بر این مبنا، دامنه و عمق روابط با دیگران خاصه در حوزه روابط اقتصادی و تجاری را در همین چارچوب به پیش برده است (کیوان حسینی، شیخی فرد و چیت سازیان، ۱۳۹۱: ۳۷). در این راستا می توان به روابط اتحادیه اروپا با جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی اشاره نمود و چگونگی اثر بخشی مولفه حقوق بشر گرایی اتحادیه در روابط متقابل آنها را در دوره های مختلف پیگیری نمود.

مساله حقوق بشر یکی از موضوعات محوری و چالش بر انگیز برای دو کشور ایران و عربستان در چند دهه اخیر بوده است. چنانکه می توان آن را متغیر مهم و موثر در فراز و نشیب ها و تحولات روابط دو کشور با اتحادیه اروپا و برخی قدرت های ملی و فراملی دانست. در واقع ماهیت تکاملی گستره موضوعی حقوق بشر و کنوانسیون ها و میثاق های بین المللی تعهدآور آن و نهادینه شدن سازوکارهای نظارتی، ضمانت اجرایی روز افزون، انسانی شدن حقوق بین الملل، حق اقامه دعوا علیه دولت توسط فرد و سرانجام جهانی شدن هنجار های حقوق بشر در چند دهه گذشته باعث ظهور رژیم های منطقه ای حقوق بشر شده است، که این امر حاکمیت ملی دولت ها را بیش از پیش با تحدید روبرو کرده است و احتمال می رود با توجه به فرایند توسعه ای و رو به تکامل این پروسه نا تمام و یا تقویت سازوکار های نظارتی و اجرایی توسط اتحادیه اروپا این روند در آینده قابل پیش بینی تشدید گردد.

جمهوری اسلامی ایران علیرغم مواضع اعلامی اتحادیه اروپا مبنی بر اهمیت راهبرد در تامین امنیت انرژی، موقعیت ژئوپولیتیکی و بازیگر مهم و تاثیرگذار در منطقه، همواره شاهد رفتار های دوگانه نسبت به وضعیت حقوق بشر در عمل و نظر بوده است به گونه ای که اتحادیه اروپا از یک سو در راستای تامین منافع خود همواره با نگرش سلبی نسبت به جمهوری اسلامی ایران تلاش کرده تا از طریق مواضع رسمی یا غیر رسمی با وضع سیاست های محدودیت زایی همچون انتشار بیانیه، تصویب قطعنامه، اعمال تحریم ها، کاهش سطح روابط سیاسی و مجازات

اقتصادی خواستار بهبود وضعیت و احترام دولت به هنجارهای بین المللی و حقوق شهروندان شد و از سوی دیگر این سازمان پای بندی به منافع حاصل از همکاری و مشارکت اقتصادی با ریاض را مد نظر قرار داده و از تاثیر گذاری منفی رویکرد حقوق بشرگرایی بر روابط متقابل برهیز نموده است. بر این مبنا پرسش اصلی مقاله پیش رو آن است که استانداردها و هنجارهای حقوق بشری تعریف شده توسط اتحادیه چه تاثیری بر تعیین روابط ایران و عربستان سعودی داشته است؟ در پاسخ به سوال فوق این فرضیه مطرح شده که به نظر می رسد ادعای نقض هنجارهای حقوق بشری تعریف شده از سوی اتحادیه اروپا توسط ایران موجب کاهش روابط اقتصادی، سیاسی و نیز قطع روابط نظامی شده است حال آنکه نقض فاحش همان هنجارها توسط آل سعود به دلیل پای بندی به منافع حاصل از همکاری و مشارکت اقتصادی تاثیر زیادی بر کاهش سطح روابط سیاسی و اقتصادی با این کشور نداشته است. روش پژوهش مورد نظر بر اساس ماهیت و روش در زمره‌ی تحقیقات تطبیقی- تحلیلی می باشد. همچنین با بهره گیری از روش کتابخانه ای از کتب، مقالات، اسناد و مدارک منتشر شده (اعلامیه ها، بیانیه ها و قطعنامه ها) در رابطه با موضوع قابل بررسی بهره می جوید.

مبانی نظری

رویکرد نظری پژوهش حاضر متکی بر نظریه نهادگرایی نولیبرال است. از دلایل اصلی انتخاب این نظریه به عنوان چارچوب نظری، آن است که مقاله قصد دارد سیاست خارجی یک سازمان را مانند اتحادیه اروپا در قبال جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی از منظر حقوق بشر بررسی نماید. نهادگرایی نولیبرال در باب اهمیت نقش سازمان ها و نهاد های بین المللی در روابط میان کشورها و مناسبات داخلی آن ها تاکید ویژه دارد. تاکید بر مولفه هایی چون منفعت، عقلانیت و همکاری از ویژگی های بارز این نظریه و به کار گیری آن در سیاست خارجی اتحادیه اروپا و نزدیکی این مولفه با گزاره های نهاد گرایی نولیبرال و قرابت هرچه بیشتر مولفه های فوق با نهاد های قدرتمندی همچون اتحادیه اروپا، دلیل اصلی این نظریه به عنوان چارچوب نظری مقاله پیش رو است (الوندی و کیانی ۱۳۹۳: ۲). در این نگرش، نهاد به معنای سازوکار همکاری، عنصر محوری و کلیدی محسوب می شود. به دنبال همکاری دولت - ملت به عنوان بازیگر عقلانی و شکل گیری نهادهای چند جانبه، ضمن این که نهادها خود هویت مستقلی یافته اند، روند همکاری میان دولت ها را تسریع خواهند کرد (ظریف، سجادیپور،

۱۳۹۵:۱۳۰). نهاد گرایی نولیبرال بر سه گزاره اصلی یعنی نقش کشورها در همگرایی، انگیزه قوی برای همکاری و وابستگی منطقه‌ای و بین‌المللی و روش‌های تاثیر گذاری نهاد های فراملی برای درک منافع ملی و ارجحیت‌های کشورها تاکید اساسی دارد(مشیرزاده، ۱۳۹۰:۶۷). در این راستا پیش فرض اصلی ما این است که کشورهای عضو اتحادیه اروپا لیبرال بوده و همواره به ارزش‌ها و هنجارهای حقوق بشری اهمیت زیادی می‌دهند(در بند سوم اعلامیه سال ۱۹۹۱ اتحادیه اروپا آمده که حقوق بشر بخشی از سیاست خارجی اتحادیه محسوب شده و بر الزام و رعایت آن در موافقت نامه‌های همکاری و اقتصادی با جهان سوم تاکید فراوان شده است). از طرفی، اتحادیه اروپا به عنوان بازیگر عقلانی در می‌یابد که برای رسیدن به منافع خود باید به همکاری عاقلانه و محاسبه‌گرایانه روی آورد، اما از منفعت به مفهوم رئالیستی آن بهره‌برداری می‌کند. همچنین از آن جایی که تعهدات و استانداردهای بین‌المللی حقوق بشری، ارزشی هستند، از این رو اتحادیه به شیوه‌ای هوشمندانه سعی کرده از دموکراسی و ارزش‌هایی که بر طبق این چهارچوب بوده است، در جهت رسیدن به منافع خود استفاده ابزاری نماید(گلشن‌پژوه، الوندی، ۱۳۹۴:۶۶). در اتحادیه اروپا حوزه حقوق بشر در درون حوزه قدرت متشکل از موقعیت‌ها و موضع‌گیری‌ها تعریف می‌شود.

جایگاه حقوق بشر در سیاست خارجی اتحادیه اروپا

در یک دهه گذشته در مورد سیاست حقوق بشری اتحادیه اروپا بحث‌ها و نوشته‌های گوناگونی در محافل دانشگاهی، مراکز پژوهشی و تحقیقاتی مطرح و به چاپ رسیده است. این بحث‌ها از تنوع گسترده‌ای برخوردار بوده و استنباط‌ها و استنتاج‌های بعضاً متضادی از سیاست اتحادیه ارائه کرده‌اند. دیدگاه‌های کلی مطرح شده حکایت از آن دارد که اتحادیه در هزاره سوم، دفاع از ارزش‌ها و هنجارهای حقوق بشری را در دستور کار قرار داده است. این نقش خود انتخابی را می‌توان در تشویق یا اجبار(کشورهای طرف قرارداد با اتحادیه) پررنگ تر دید. حتی اتحادیه در سایت رسمی خود، حقوق بشر را سنگ بنای سیاست خارجی معرفی کرده است. در یک تقسیم‌بندی عام می‌توان سیاست حقوق بشری اتحادیه را از دو منظر معاهدات و نهادها به عنوان ابزارها و روش‌ها مورد بررسی و تحلیل قرارداد.

۱. معاهدات

باور اصلی در باره اتحادیه اروپا آن است که ماهیت پیش بینی شده برای این اتحادیه، اقتصادی و نزدیک ترین هدف تشکیل این اجتماع اروپایی، پدید آوردن بازار مشترک بزرگ بوده است. نه پاریس و نه پس از آن پیمان رم هیچ یک به صراحت به رعایت حقوق بشر اشاره نکرده و از آن به عنوان یک ارزش بنیادین و یک اصل راهبردی نام نمی برند. تشکیل جامعه اروپایی در سال ۱۹۷۵، وحدت اروپا را مبتنی بر اصول و ارزش های مردم سالاری و احترام به قانون پایه گذاری کرد. البته عدم بیان این مساله و گنجاندن بندهای فراگیر به منظور حفاظت از حقوق بشر به معنای این نیست که حقوق بشر حفاظت نمی شده است. در سال ۱۹۶۰ دیوان دادگستری اروپا طی حکمی اعلام کرد که حقوق بنیادین افراد به تبع اصول کلی قانون که دادگاه از آن حفاظت می کند، دائمی و محفوظاند (De Witte, 1999: 860). بی میلی اولیه در بیان صریح تعهد اتحادیه اروپا در خصوص حقوق بشر مدت زمان زیادی دوام پیدا نکرد. در سال ۱۹۷۳، رعایت حقوق بشر رسماً به عنوان یکی از عناصر بنیادین هویت اروپایی در کنار دموکراسی، حاکمیت قانون و عدالت اجتماعی به رسمیت شناخته شد. چند سال بعد، پارلمان و کمیسیون اروپا با انتشار بیانیه ای، رعایت حقوق بشر را یکی از اصول کلی زیربنایی ساختار جوامع اروپایی به شمار آوردند (صفاری، ۱۳۹۸: ۸۶۱). حقوق بشر سنگ بنای سیاست خارجی اتحادیه اروپاست. این نخستین جمله ای است که در خصوص سیاست های کلی اتحادیه اروپا در زمینه حقوق بشر در سایت اینترنتی این اتحادیه نگاشته شده است (خطیبی، گلشن پژوه، ۱۳۸۶: ۴۱). علاوه بر سیاست داخلی، اتحادیه اروپا به عنوان یکی از بازیگران حقوق بشر در عرصه خارجی، پیشاپیش رشد و نمو این دیدگاه بنیادی را که اتحادیه اروپا یک جامعه ارزش محور است، نشان داد؛ این ادعا که اتحادیه اروپا، جامعه ای است که نه تنها می کوشد به چندین ارزش بنیادین پایبند باشد، بلکه در صدد است این ارزش ها را در همه جا به ویژه خارج از مرزهای خود گسترش دهد، از سوی اتحادیه اروپا به تدریج دنبال شد. این رویکرد اما پس از آن ادامه نیافت و اتحادیه اروپا علی رغم واکنش به موارد نقض جدی حقوق بشر، گنجاندن مساله حمایت از حقوق بشر را در فهرست سیاست خارجی خود دنبال نکرد تا زمانی که جنگ سرد به پایان رسید و دوره جدید، اراده لازم برای انجام این کار را در اتحادیه به وجود آورد (دیر، ۱۳۹۴: ۱۷).

پس از جنگ سرد ماده جی(۱) از پیمان اتحادیه اروپا در سال ۱۹۹۲ در ماستریخت به امضاء رسید، این پیمان زمینه های ادغام حقوق بشر و اصول دموکراتیک در نظم حقوقی اتحادیه اروپا و تعمیق بخشی حقوق بشر با سیاست خارجی و الزام رعایت آن در تصمیم گیری ها گام بزرگی بر داشت. در ماده ۱۳۰ معاهده تاسیس اتحادیه اروپا سه اصل توسعه و تحکیم مردم سالاری، حاکمیت قانون و احترام به حقوق بشر و آزادی های اساسی را اهداف اصلی سیاست مشترک خارجی و امنیتی اتحادیه قرار داد. این معاهده همچنین مکانیسمی برای تحریم کشورهایی که مرتکب نقض جدی و مستمر حقوق بشر می شوند، توسط کشورهای عضو اتحادیه برقرار کرده است.

اتحادیه اروپا در یک دوره فعالیت سازماندهی و برنامه ریزی شده در سال ۲۰۰۰ با تصویب معاهده نیس در ماده ۱۸۱ (آ) رعایت مکانیسم های حقوق بشر را در موافقت نامه های تجاری و همکاری های فراملی با کشورهای ثالث الزامی کرده است. در این سند برای اولین بار پیگیری حقوق بشر به وسیله ای برای سنجش مجدد تمام فعالیت های خارجی اتحادیه اروپا تبدیل شده است (king,2000:313). اعضای شورای اروپا در ژوئن سال ۱۹۹۳ در کپنهاگ پیش شرط های جدیدی چون (توجه به قانون، احترام به اقلیت ها و رعایت استانداردهای حقوق بشر) را برای الحاق کشورهای اروپای مرکزی و شرقی به اتحادیه به تصویب رساندند (خطیبی، گلشن پژوه، ۱۳۸۶:۴۶). پیمان لیسبون نقطه عطف حقوق بشری شدن اتحادیه اروپا است. علیرغم پیشرفت ها در پیمان نامه قبلی، با اجرایی شدن پیمان لیسبون روند جدیدی در اجرایی شدن و ارتقاء جایگاه حقوق در قانون اساسی اتحادیه اروپا آغاز شد. ماده ۶ پیمان اتحادیه اروپا قانون اولیه اتحادیه را بیش از پیش با دیدگاه بنیادی هماهنگ ساخت، چرا که منشور حقوق بنیادین اتحادیه اروپا ۷ دسامبر ۲۰۰۰ را به لحاظ حقوقی همتراز با پیمان نامه ها تعریف کرد و اتحادیه اروپا را ملزم به اجرای کنوانسیون اروپایی صیانت از حقوق بشر و آزادی های اساسی سال ۱۹۵۰ ساخت (Butler,2008:6).

به کار انداختن چنین زبان روشن و بی ابهامی در زمینه حقوق بشر در تعاملات فراملی اتحادیه اروپا و وارد شدن آن به پیمان نامه هایی که این اتحادیه به تصویب می رساند، نیازمند ابزارهایی متفاوت در جهت اجرایی شدن مکانیسم ها و سازوکارهای مورد توافق می باشد. در این راستا، اتحادیه برای پشبرد اهداف حقوق بشر و روند دموکراسی در روابط خارجی از ابزار های مختلفی بهره می جوید. برخی از این ابزارها همان ابزارهای دیپلماسی سنتی مانند اعلامیه، اقدامات سیاسی و نیز قطعنامه و یا مداخلات در چارچوب سازمان ملل هستند. در این

زمینه می توان به رهنمودهایی معطوف به موضوعاتی مانند اعدام مصوب (۱۹۹۸)، شکنجه و رفتارهای غیر انسانی (۲۰۰۱)، حامیان حقوق بشر (۲۰۰۴) و پیشبرد قانون بشر دوستانه (۲۰۰۴) اشاره نمود.

شورای اروپا به عنوان بخشی از روند اجرایی توصیه‌ها اقدام به تشکیل کارگروه حقوق بشر (COHOM) در جهت توسعه و تحکیم حقوق بشر کرد. برخی دیگر از ابزارها مانند همکاری و کمک که در کشورهای ثالث اجرا می کند و از طریق گفتگوهای سیاسی که با آنها صورت می دهد، به پیشبرد حقوق بشر و روند مردم سالاری می پردازد (تاکنون دوگفت و گو سازمان یافته با ایران و چین صورت گرفته است). به این منظور، اتحادیه اروپا از رویه حقوقی خاصی پیروی می کند که به نام بند ((حقوق بشر)) شناخته می شود و در تمام موافقت نامه های اتحادیه با سایر کشورها به عنوان عنصری اساسی گنجانده می شود. در نوامبر سال ۲۰۰۰ کمیسیون و شورای اروپا در بیانیه مشترک سه اصل مهمی را در مورد چگونگی اجرایی شدن بند فوق، به تصویب رساندند که متعاقباً مورد استقبال پارلمان اروپا قرار گرفت (<http://europa.eu.int/com>). ۱- اتخاذ سیاست منجسم و سازگار در حمایت از حقوق بشر و ارتقاء آن؛ ۲- اتخاذ رویکرد تعاملی از طریق گفتگو و کمک های تجاری در جهت ارتقاء حقوق بشر؛ ۳- انطباق برنامه ها و پروژه ها با تعهدات اتحادیه (Baker, 2002: 36).

مساله دیگری که به گفتگو های حقوق بشری اتحادیه اروپا مربوط می شود، گفتگو هایی است که در چارچوب مسائل مشترک و سیاست خارجی واحد صورت می گیرد. این نوع پای بندی به حقوق بشر در تمامی موافقت نامه های دوستی، شراکت و همکاری در امور مالی و فنی دیده می شود. این امر در موافقت نامه کوتونو که با کشورهای افریقای و مدیترانه ای و پاسفیک در ژوئن سال ۲۰۰۰ امضاء شد به صراحت مشهود است (غائبی، ۱۳۸۸: ۴۷). کاترین اشتون نماینده عالی اتحادیه در گزارش حقوق بشر و دموکراسی در جهان به تصویب ۱۲۰ موافقت نامه و ۲۰ بیانیه اشاره کرده است. در همین گزارش آمده که در موارد خاص در صورت مشاهده نقض جدی قوانین بین المللی، حقوق بشر یا اصول دموکراتیک، ممکن است اتحادیه اروپا اقدامات محدود کننده ای را اعمال کند. این اقدامات ممکن است در مورد دولت ها، سازمان های غیر دولتی یا اشخاص اجرا شود و ممکن است شامل تحریم های نظامی، محدودیت های تجاری، محدودیت مورد پذیرش (ممنوعیت مسافرت و روادید) یا اقدامات مقتضی دیگر گردد (کاترین اشتون حقوق بشر و دموکراسی در جهان از ژوئن ۲۰۰۸ تا دسامبر ۲۰۰۹).

۲. نهادها

۲-۱. پارلمان اروپا

پارلمان اروپا از جمله نهاد های رسمی است که نقش قوه مقننه اتحادیه را برعهده داشته و در همکاری با سایر نهادها، خط و مشی ها، اصول و کنش های متقابل را از طریق صدور قطعنامه ها، گزارش ها، طرح سوالات و مسائلی که در کمیسیون مطرح می کند، نقش قابل توجهی در شکل گیری افکار عمومی در عرصه فراملی ایفا می نماید. یکی از بخش های ثابت پارلمان اروپا در قبال ایران توجه مداوم به تحولات داخلی و موضع گیری در قبال مواردی است که در جهت تاثیر بر مخاطبان داخلی و خارجی قابل بهره برداری است و در این راه از ابزارهایی چون صدور قطعنامه یا بیانیه استفاده می کند. در این شیوه تلاش زیادی صورت می گیرد تا اخبار و وقایع مرتبط به با یک موضوع در جهت مورد نظر هدایت شده و نسبت به برقراری ارتباط میان این اخبار و هنجارهای اتحادیه اقدام شود (صفوی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۰۹). پارلمان با بکارگیری عباراتی چون تضمین آزادی های اساسی، احترام به حقوق شهروندان، رعایت حقوق زنان و اقلیت ها، دسترسی به دادگستری، حاکمیت قانون و نگرانی از دستگیری درصدد تعمیق ارتباط با مردم و تاثیر گذاری بر افکار عمومی و قراردادن آنها روبروی حکومت خود است. بنابراین اگرچه ممکن است موضوعات چنین اقداماتی همانند دستگیری یک فرد یا صدور یک حکم بسیار خاص و حتی در مواردی برای مقامات کشور کم اهمیت جلوه کند، اما مقاصدی که ورای این اقدامات نهفته است استراتژیک و بلند مدت هستند. بیانیه کاترین اشتون در باره اعلامیه نماینده عالی سیاست خارجی اتحادیه اروپا درباره وضعیت حقوق بشر در ایران در ۱۵ سپتامبر ۲۰۱۱، بیانیه نماینده عالی سیاست خارجی اتحادیه اروپا درباره روزنامه نگاران و وبلاک نویسندگان در ۳۱ ژنویه ۲۰۱۲، اعلامیه اتحادیه در باره حقوق افراد در ایران در ۲۸ جولای ۲۰۱۱ آزادی فعالان حقوق بشر در ایران در سپتامبر ۲۰۱۳ و قطعنامه راهبردی پارلمان اروپا در قبال ایران در ۳ آوریل ۲۰۱۴ از جمله این موارد هستند (وب سایت سفارت آلمان در تهران، ۱۳۹۳). به جرات می توان گفت کاترین اشتون در بین مقامات اتحادیه بیشترین بیانیه ها را علیه ایران صادر کرده است.

جدول قطعنامه های اتحادیه اروپا

ردیف	شماره قطعنامه	تاریخ قطعنامه	عنوان	موضوعات اصلی و ملاحظات
۱	P6-TA-2008-0031	۳۱ ژانویه ۲۰۰۸	وضعیت ایران	وضعیت حقوق بشر در ایران (مجازات مرگ و اعدام، سنگسار، ممنوعیت آزادی بیان، ممنوعیت آزادی عقیده و ممنوعیت آزادی مذهب) (خصوصا بهائیان و صوفیان) مسئله ی هسته ای
۲	P6-TA-(2008)0185	24 آوریل ۲۰۰۸	وضعیت حقوق زنان در ایران	نقض حقوق سیاسی و اجتماعی زنان در ایران تبعیض های جنسیتی و مجازات سنگسار تبعیض علیه زنان بالاخص در ارتباط با عدم برابری حقوق در ازدواج، طلاق، ارث و عدم انتصاب زنان به عنوان قاضی
۳	B6-2008-0327	۱۹ ژوئن ۲۰۰۸	اعدام متخلفات نو جوانان در ایران	مرتبط با رویه حکومت و مجازات اعدام متخلفان نوجوان
۴	P6-TA-2008-0412	۴ سپتامبر ۲۰۰۸	مجازات اعدام در ایران	رویه محکومیت قانونی و مجازات اعدام در کشور ایران
۵	P6-TA-2009-0029	۱۵ ژانویه ۲۰۰۹	پرونده شیرین عبادی	خواستار آزادی زندانیان سیاسی، عقیدتی و اقلیت های جامعه ی بهایی
۶	P7-tA 2010-0016	۱۰ فوریه 2010	وضعیت ایران	مباحث حقوق بشر، فعالان حقوق بشر، روزنامه نگاران
۷	P7-TA-2010-0310	8 سپتامبر 2010	پرونده زهرا بهرامی و سکینه محمدی آشتیانی	وضعیت زهرا بهرامی و سکینه محمدی آشتیانی.
۸	P7-TA 2011-0021	20 ژانویه 2011	پرونده نسرين ستوده	آزادی بیان، عقیده، مطبوعات، فعالان حقوق بشر
۹	PA-Ta 2011-0096	10 مارس 2011	رویکرد اتحادیه اروپا نسبت به ایران	وضعیت داخلی ایران، اقلیت ها، پرونده هسته ای ایران، تبعیض شدید حقوق سیاسی و اجتماعی زنان

۱۰	P7-Ta-2011-0517	17 نوامبر 2011	نقض حقوق بشر در ایران	تاکید بر آزادی فعالان سیاسی و حقوق بشر
۱۱	P7-Ta-20012	2 فوریه 2012	وضعیت هسته ای ایران	نقض حقوق بشر در ایران
۱۲	B7-2012-0311	۱۴ ژوئن ۲۰۱۲	وضعیت اقلیت های قومی	نقض حقوق بشر از قبیل منع آزادی بیان، عقیده، اجتماعات و منع برخورداری از حقوق اجتماعی، سیاسی و فرهنگی
۱۳	B7-2012-2877	22 نوامبر 2012	موضوع حق حیات	آزادی زندانبان و مدافعان حقوق بشر
۱۴	B7-0279/2014	30 آوریل 2014	استراتژی اتحادیه اروپا نسبت به ایران	مسائل منطقه ای و حوزه ی حقوق بشر (بیان، قلم، اطلاعات)

منبع: الوندی و کیانی، ۱۳۹۳: ۵۲

۲-۲. کمیسیون اروپایی حقوق بشر

کمیسیون بر این امر تاکید دارد که غنا و تنوع فرهنگی اروپا ارتباط نزدیکی به نقش و نفوذ آن در جهان آینده دارد. اتحادیه تنها یک فرآیند اقتصادی یا یک قدرت تجاری صرف نیست، بلکه به عنوان یک الگوی موفق همگرایی شناخته می شود. لذا تلاش دارد تا احترام به حقوق بشر را از دستاورد های مهم بشری و یکی از فراگیر ترین ارزش های حاکم بر جهان در سیاست خارجی خود نهادینه سازد. تا با استفاده از این ظرفیت بتواند به عنوان الگوی موفق در حوزه حقوق بشر در تاسیس و ترویج هنجارها و ارزش های الهام بخش جهان فردا باشد. تلاش برنامه ریزی شده کمیسیون نتیجه داد و ایده رعایت حقوق بشر و تقدم آن در سیاست خارجی توسط سران اتحادیه مورد تاکید قرار گرفت. برای اولین بار ۲۰ درصد از ۵۵ درصد بودجه کمک های توسعه ای در هزاره سوم را به حفاظت از حقوق بشر اختصاص دادند. در این راستا کمیسیون اروپایی به عنوان بازوی اجرایی اتحادیه، مسئول قانون گذاری و تحولات روزانه و موتور همگرایی اتحادیه نقش بزرگی در پیگیری های حقوق بشر را به عهده گرفته است. این نهاد از جمله مطرح ترین و تاثیر گذارترین کارگزار وابسته به اتحادیه در حوزه نظارت بر حقوق بشر در سطح منطقه ای است که در مواردی می تواند با گزارش ها و بیانیه های خود توجه جامعه

جهانی را به وضعیت حقوق بشر در یک کشور جلب کرده، حتی منجر به تغییر سیاست حقوق بشری در اتحادیه شود. کمیسیون اروپا طی دو دهه اخیر فعالیت گسترده و برنامه ریزی شده در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران داشته و آنها را طی گزارش های متعددی برای تاثیر گذاری بر کنش کشورهای واگرا با سیاست ایران و در جهت دستیابی به اهداف خود منتشر کرده که عمدتاً تکراری و جهت گیری های منفی بوده است. از فوریه ۲۰۰۳ تاکنون هر ساله گزارش هایی مملو از موارد ادعایی نقض حقوق بشر روزنامه نگاران و اقلیت ها، ممانعت از تجمعات، تعدد موارد اعدام، تلاش برای صدور بیانیه علیه نقض حقوق زنان و سندیکای کارگری داشته است. اولی رن کمیسر گسترش روابط اتحادیه اروپا نقض حقوق بشر را عامل قطع روابط تجاری اتحادیه با ایران می داند (DE PAS, 2002).

۳. ابزارها

۳-۱. تصویب قطعنامه در سازمان ملل بر علیه ایران

دولت های عضو اتحادیه در واکنش به آنچه که به عنوان نقض حقوق بشر در ایران می نامیدند تلاش گسترده ای برای تضعیف اعتبارات ایران در سازمان ملل به عمل آوردند. کشورهای اروپایی از بنیان مهم نظارت بر اجرای حقوق بشر در ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی می باشند که با فعالیت گسترده آنها این موضوع در دستور کمیسیون حقوق بشر قرار گرفت. اتهام نقض حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران برای نخستین بار در سازمان ملل، سال ۱۹۸۰ در کمیسیون فرعی جلوگیری از تبعیض و حمایت از اقلیت ها مطرح شد و در قطعنامه ای از وضعیت حقوق پیروان فرقه بهائیت ابراز نگرانی شد. این امر به صورت پرننگ تر در سال های بعد هم ادامه داشت و در سال های ۱۹۸۲ و ۱۹۸۳ طی قطعنامه ای از دبیرکل سازمان ملل خواسته شد با اقدام در این زمینه، با دولت ایران تماس برقرار کند و موضوع اعزام نماینده را روشن نماید (گلشن پژوه، ۱۳۹۰: ۶۱).

متعاقب قطعنامه های فوق، برای اولین بار موضوع حقوق بشر ایران در سال ۱۹۸۵ و به دنبال گزارش مقدماتی آندره آگیلار، نماینده ویژه تعیین شده از کمیسیون، به اجلاس چهارم مجمع عمومی سازمان ملل در دستور کار مجمع عمومی قرار گرفت و در کمیته سوم بحث شد (یاری، ۱۳۸۲: ۱۴۲). علیرغم وجود نکات مثبت در گزارش آگیلار نسبت به وضعیت حقوق بشر در ایران، کشورهای غربی پیش نویس قطعنامه ای را به کمیته سوم ارائه دادند که بنیان

آن کشورهای کانادا، فرانسه، انگلیس، نروژ، استرالیا، بلژیک و هلند بودند و در نهایت قطعنامه مورد نظر تصویب شد. همان قطعنامه چند ماه بعد در صحن مجمع عمومی به رای گذاشته شد و با شماره A/RES/40/141 در تاریخ ۱۳ دسامبر ۱۹۸۵ به تصویب رسید (UNGA, 13, December 1985). شاید بتوان این تاریخ را نخستین حضور تمام عیار تعدادی از کشورهای اروپایی در نهادی بین المللی به اهمیت مجمع عمومی سازمان ملل، در موضوع حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران دانست. هرچند تا پیش از این نیز چند قطعنامه در کمیسیون و همچنین در کمیسیون فرعی علیه ایران صادر شده بود، اما علیرغم موافقت طرف ایرانی مبنی بر به بحث گذاردن موضوعات حقوق بشری در خواست اعزام نماینده ویژه با بانی گری تعدادی از کشورهای اروپایی، هم در کمیسیون و هم در مجمع، این رویارویی و تقابل را آشکار تر ساخت. درحقیقت پارلمان پایه گذار روندی بود که از سال ۱۹۸۵ تا کنون همه ساله در کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل تکرار شد و تنها مفاد این قطعنامه ها با اندکی تعدیل به مناسبت وقایع و حوادث جدید تغییر یافته، ارائه می شد.

جدول قطعنامه های سازمان ملل متحد

سال	موافق	مخالف	ممتنع	بدون رای یا غایب	تعداد کل اعضا
۱۹۸۵	۵۳	۳۰	۴۵	۳۱	۱۵۹
۱۹۸۶	۶۱	۳۲	۴۲	۲۴	۱۵۹
۱۹۸۷	۶۴	۲۲	۴۵	۲۸	۱۵۹
۱۹۸۸	۶۱	۲۵	۴۴	۲۹	۱۵۹
۱۹۸۹	قطعنامه ای بدون اعلان رای دهندگان به تصویب رسید				۱۷۹
۱۹۹۰	قطعنامه ای بدون اعلان رای دهندگان به تصویب رسید				۱۷۹
۱۹۹۱	قطعنامه ای صادر نشد				۱۷۹
۱۹۹۲	۸۶	۱۶	۳۸	۳۹	۱۷۹
۱۹۹۳	۷۴	۲۳	۵۵	۳۶	۱۸۴
۱۹۹۴	۷۴	۲۵	۵۸	۳۱	۱۸۵
۱۹۹۵	۷۸	۲۷	۵۴	۲۲	۱۸۵
۱۹۹۶	۷۹	۳۰	۵۶	۲۲	۱۸۵
۱۹۹۷	۷۴	۳۲	۵۶	۲۳	۱۸۵
۱۹۹۸	۶۴	۴۱	۵۶	۲۴	۱۸۵
۱۹۹۹	۶۱	۴۷	۵۱	۲۹	۱۸۸

سیاست حقوق بشری اتحادیه اروپا و ...

۱۸۹	۲۲	۴۶	۵۴	۶۷	۲۰۰۰
۱۸۹	۲۲	۴۶	۴۹	۷۲	۲۰۰۱
۱۹۱			قطعهنامه ای صادر نشد		۲۰۰۲
۱۹۱	۱۸	۵۱	۵۴	۶۸	۲۰۰۳
۱۹۱	۱۱	۵۵	۵۴	۷۱	۲۰۰۴
۱۹۱	۲۳	۴۳	۵۰	۷۵	۲۰۰۵
۱۹۲	۱۵	۵۵	۵۰	۷۲	۲۰۰۶
۱۹۲	۱۱	۵۵	۵۳	۷۳	۲۰۰۷
۱۹۲	۱۲	۵۷	۵۴	۶۹	۲۰۰۸
۱۹۲	۱۰	۵۹	۵۹	۷۴	۲۰۰۹
۱۹۲	۱۰	۵۹	۴۵	۷۸	۲۰۱۰
۱۹۳	۱۰	۶۴	۳۰	۸۹	۲۰۱۱
۱۹۳	۱۰	۶۵	۳۲	۸۶	۲۰۱۲
۱۹۳	۱۰	۶۱	۳۶	۸۶	۲۰۱۳
۱۹۳	۷	۶۸	۳۵	۸۳	۲۰۱۴
۱۹۶	۸	۶۷	۳۷	۸۱	۲۰۱۵

۳-۲. تحریم افراد و مقامات ایرانی از سوی اتحادیه اروپا

بحث تحریم همواره در روابط اتحادیه اروپا با ایران سنگینی کرده است. از سال ۲۰۰۴ به این سو و توقف گفتگوهای حقوق بشری، تحریم ها به چالش اساسی میان ایران و اروپا تبدیل شده است. اتحادیه اروپا با گره زدن حقوق بشر به فعالیت های هسته ای، تحریم برخی از مقامات و شرکت های داخلی را در پیش گرفت (Regulation No.423:19April2007). در نوامبر ۲۰۰۹ چند مقام ایرانی از جمله (علی اکبر صالحی) رئیس وقت سازمان انرژی اتمی ایران از سفر به کشورهای عضو اتحادیه اروپا منع شدند (Regulation No.1100:17 November 2009). اتحادیه بار دیگر نیز ۳۲ مقام امنیتی و قضایی دیگر ایران را به اتهام نقض حقوق بشر مشمول مجازات های خود کرد. در ۲۳ می ۲۰۱۱، وزرای خارجه اتحادیه اروپا، دامنه های تحریم های ایران را گسترش داده و توافق کردند که نام بیش از ۱۰۰ شرکت و فرد را به فهرست شرکت ها و افراد اضافه کنند. شرکت (سفیران پیام آور دریا) که امور سازمان کشتی رانی ایران را انجام می دهد، بانک مرکزی، بانک انصار، سپه و

مهر اقتصاد، گروه صنعتی صدرا و بنیاد تعاون از جمله نهاد هایی بودند که در لیست تحریم ها قرار گرفتند (council implementing Regulation No.503:23, May.2011).

وزاری امور خارجه اتحادیه اروپا در نشست خود در بروکسل در ۱ دسامبر ۲۰۱۱، گسترش تحریم های این اتحادیه به ۱۴۱ شرکت و ۳۹ مقام ایرانی را تصویب کردند. بر اساس تحریم های اتحادیه دارایی و اموال این شخصیت های حقوقی و حقیقی در ۲۷ کشور عضو اتحادیه مسدود و صدور روادید برای ورود به خاک این کشور ها برای آنها ممنوع خواهد بود Council (Implementing Regulation No.1245:1 December.2011).

۳-۳. محدودیتهای اقتصادی اتحادیه اروپا در قبال ایران

ایران و اتحادیه اروپا عملاً روابط اقتصادی قابل ملاحظه ای داشته اند. دوطرف در قالب موافقتنامه های تجاری و همکاری های چند جانبه، صادرات و واردات خود را ساماندهی می کردند تا جایی که اتحادیه بزرگترین و مهم ترین شریک تجاری ایران در هر دو زمینه واردات (حدود ۴۰ درصد) و صادرات (حدود ۳۶ درصد) محسوب می شد. در سال ۱۹۹۹، کالای وارداتی اتحادیه از ایران بیش از ۴ میلیارد دلار و کالای صادر شده آن به این کشور حدود ۳/۵ میلیارد دلار ارزش داشت (Lobyakas, 2001). این روند به دلایل وجود زمینه های همکاری سیر صعودی پیدا کرد. بررسی های آماری نشان می دهد اتحادیه اروپا در بین شرکای تجاری مهم ایران سهم بالای ۲۰ درصدی از مجموع روابط تجاری را در دست داشته است (خالوزاده، ۱۳۹۱: ۱۱۳). بنابر آخرین آمار منتشره از سوی یورو استات، اداره آمار اروپایی سطح تجارت ایران با اتحادیه در سال ۲۰۰۹ حدود بیست میلیارد یورو و در سال ۲۰۱۰، نوزده میلیارد بوده است. بنابر همین آمار صادرات ایران به اتحادیه در سال ۲۰۰۹ بالغ بر ۱۲ میلیارد یورو و در سال ۲۰۱۰ حدود ۱۱ میلیارد یورو بوده است. (Bruxelles, June, 2011, Eurostat). اما طی چند سال اخیر اتحادیه اروپا در یک اقدام هماهنگ سطح مناسبات و توسعه نظام مند و نهادینه روابط خود با ایران را تحت تاثیر ملاحظات سیاسی و حقوق بشری که جزء ارزش های مشترک و اصول بنیادین اتحادیه معرفی کرده، در پایین ترین سطح خود قرار داده است (حسینی، ۱۳۸۶: ۲۴۵) حقوق بشر نه تنها روح حاکم بر روابط فیما بین را تشکیل داده بلکه فراتر از حیطة تعریف شده و به بسیاری از موضوعات دیگر نیز رسوخ کرده و بستر شکل گیری کاهش روابط تجاری شده است. اتحادیه بزرگترین شریک تجاری ایران بوده و بدون رقیب بازارهای ایران را در زمینه نفتی و غیر نفتی در دست داشت و صادرات ۸۵

درصدی فرآورده های نفتی به اتحادیه صورت می گرفت. در حال حاضر، طرف های اروپایی برای انجام تحرکات اقتصادی، سرمایه گذاری در بخش های نفت و گاز و طرح های عمرانی تمایلی از خود نشان نمی دهند. حتی اتحادیه فاقد هرگونه روابط قراردادی و همکاری مهم مالی با ایران است و فراتر از آن شرکت هایی که دارای موافقتنامه های همکاری با ایران بوده اقدام به قطع همکاری و فسخ قراردادهای خود نموده اند.

سیاست خارجی اتحادیه اروپا در قبال ایران

مهمترین رویدادهایی که در روابط اتحادیه اروپا و ایران تأثیرگذار بوده اند، عبارتند از:

۱. برجام

خروج آمریکا از برجام تأثیر به سزایی در سیاست خارجی اتحادیه اروپا در قبال ایران داشت. با این اتفاق، اروپا تمام تلاش خود را کرد تا برجام را منتهای آمریکا ادامه دهد. اما در مورد برجام چند مسأله مطرح است: ۱- تحریم های مالی، بانکی، نفت و انرژی است که از سوی آمریکا بر ایران تحمیل می شود؛ ۲- تحریم هایی که آمریکا برای خریداران نفت ایران در نظر گرفته بود؛ ۳- سیاست های دوگانه اتحادیه اروپا مبنی بر حفظ برجام از یک سو، و استفاده از برجام برای تغییر رفتار ایران در منطقه از سوی دیگر.

این مسائل سبب شد تا اروپا در ابتدا برای حفظ برجام یک کانال مالی برای حفظ تعامل تجاری با ایران و دور زدن تحریم های آمریکا اجرا کند. اما گذشت زمان ثابت کرد که سه کشور فرانسه، آلمان و انگلیس نه تنها در مورد سازوکار مالی به توافق نهایی نرسیده اند بلکه هنوز نتوانسته یکی از کشورهای عضو را بیابند که حاضر باشد میزبانی مقرر "ابزار هدف ویژه SPV" را بپذیرد. همچنین این سازوکار مالی در ازای پول نفت ایران صرفاً برخی از کالاهای مورد نیاز کشور را تامین و پوشش می دهد. رفتار اروپا نشان دهنده وقت کشی است که بر اساس آن بتواند سیاست های خود را برای عملی شدن کانال مالی بر ایران تحمیل نماید. از طرف دیگر نیز از انجام تعهدات خود در ذیل برجام از جمله آغاز مبادلات بانکی با هدف بازگرداندن درآمدهای ارزی مردم ایران طفره رود. (خبرگزاری فارس، ۹۷/۸/۱۸)

از طرف دیگر، اکثر کشورهای اروپایی به خاطر حجم بالای مبادلات اقتصادی و تجاری با آمریکا حاضر به همکاری با سه کشور فرانسه، آلمان و انگلیس برای حفظ برجام نیستند. به ویژه اینکه بیشتر کشورهای اروپایی در تحریم های آمریکا علیه ایران مشارکت داشتند مثل شرکت در تحریم سوخت رسانی علیه ایران. بنابراین، آنچه که از برجام در سال ۹۷ عاید ایران شد، وقت کشی اتحادیه اروپا در

حفظ برجام بود که منتهی به تحریم ایران توسط آمریکا و صرف زمان برای تکمیل خواسته‌های خود از جانب ایران شد. در مجموع، این اتحادیه نه توان تضمین بهره‌برداری ایران از مزایای برجام را دارد و نه از خروج ایران استقبال می‌کند. در شرایط فعلی موضع سیاسی ایران و اروپا درباره برجام یکی است و این تنها مزیت ایران به اروپا است. در خطر قرار گرفتن برجام، مواضع سیاسی اروپا و آمریکا را دوباره به یکدیگر نزدیک خواهد کرد. (رهبرقاضی، ۱۳۹۷: ۴)

۲- پرونده موشکی ایران

جنگال دیگری که اروپا و آمریکا بر علیه ایران بر پا کردند، برنامه موشکی ایران است. خبرگزاری رویترز مدعی شده که سه کشور انگلیس، فرانسه و آلمان در ماه مارس ۲۰۱۹ پیشنهاد وضع تحریم‌های جدید علیه ایران به دلیل برنامه موشکی‌اش را ارائه دادند اما این کار با مخالفت اعضای دیگر اتحادیه اروپا از جمله ایتالیا که خواهان افزایش روابط تجاری با جمهوری اسلامی هستند، مواجه شد. (دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۵/۹/۱۵) این سه کشور به همراه آمریکا معتقدند که موشک‌های بالستیک ایران میان بردند که قابلیت حمل کلاهک منفجره دارد و این مغایر با قطعنامه ۲۲۳۱ است. اما جمهوری اسلامی ایران همه این اظهارات را رد می‌کند و تاکید می‌کند که در برجام آزمایش موشک برای ایران ممنوع نشده است و برنامه موشکی بالستیکش دفاعی است و در این زمینه جای هیچ بحث و مذاکره نیست. می‌توان گفت که سیاست سه کشور انگلیس، فرانسه و آلمان در مورد برنامه موشکی ایران همانند پرونده هسته‌ای ایران چیزی جز فشار بر ایران نبوده و نیست. کشورهای اروپایی به نوعی دنباله‌رو سیاست‌های آمریکا هستند، این درحالی است که آمریکا از برجام خارج شده و حق اظهارنظر در مورد برنامه‌های ایران را ندارد. اما پیروی اتحادیه اروپا از آمریکا به این معنی است که خروج آمریکا از برجام فقط وسیله‌ای برای فشار هرچه بیشتر بر ایران است که در این راه اروپا نیز از آن حمایت می‌کند. فشار آمریکا بر ایران در زمینه برنامه موشکی ایران و همراه ساختن کشورهای اروپایی با خود سبب شده تا کشورهای اروپایی فرانسه و انگلیس در شورای امنیت سازمان ملل در مورد برنامه موشکی ایران تشکیل جلسه دهند. این امر نشان دهنده این است که اروپایی‌ها با توجه به دخالت و فشار آمریکا در این زمینه خواستار مذاکره با ایران و یا تغییر برخی از مفاد برجام هستند.

به طور کلی، اتحادیه اروپا در بحث برنامه موشکی ایران سعی می‌کند از دو اهرم بهره‌برداری کند. اهرم نخست کاملاً جنبه داخلی دارد که مربوط به معاهده پسکو است. به این صورت که اتحادیه

اروپا به‌عنوان یک قطب قدرت و با توجه به همگرایی موجود در بین اعضا می‌تواند برنامه موشکی ایران را در کمیسیون اروپا طرح و آن را تحریم کند. این اهرم نیز در پی انعقاد پیمان پسکو در اسلو در سال ۲۰۰۹، برای اتحادیه فراهم آمد. اهرم دوم که جنبه خارجی و بین‌المللی دارد، همراهی با ایالات متحده در صدور قطعنامه‌های شورای امنیت است. در این صورت اروپا در سطحی فراتر از منطقه خود وارد شده و همگرایی منطقه‌ای خود را در داخل اروپا به همگرایی با آمریکا در شورای امنیت تعمیم می‌دهد و علیه برنامه موشکی ایران قطعنامه صادر می‌کند. البته عینی و عملیاتی شدن چنین اهرمی با توجه به موضع کنونی اعضای اتحادیه بعید به نظر می‌رسد چراکه لازم است آلمان و انگلیس نیز به فرانسه پیوسته و با سیاست آمریکا در سازمان ملل همگام شوند. (اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۳۹۷/۱۱/۱)

۳- مهار منطقه ای ایران

در پی اتهاماتی که غرب علیه ایران می‌زند، مبنی بر ساخت موشک بالستیک منفجره یا موشک‌های فضایی و... ایران را قدرتی اعلام می‌کند که قصد همکاری با تروریسم دارد و این سبب به خطر افتادن امنیت اروپا می‌شود. بر همین اساس، مهار منطقه ای ایران را در دستور کار خود قرار داده است. بعد از انقلاب به ویژه در دهه های اخیر، ایران در منطقه به نیرویی اثرگذار تبدیل شده و در حال گسترش عمق استراتژیک یا کمربند نفوذی خود از تهران تا مدیترانه است. همین عامل سبب نگرانی قدرت های منطقه ای و فرامنطقه ای به ویژه سه کشور انگلیس، فرانسه و آلمان در اروپا شده است. اما این در حالی است که ایران نقش مهمی در مبارزه علیه تروریسم در منطقه و جهان دارد به طوری که اکنون اروپا بخشی از امنیت خود را مدیون مبارزات ایران با تروریسم است. اما، اتحادیه اروپا اتهام عاملیت حوادث تروریستی اخیر در خاک کشورهای اروپایی را متوجه ایران می‌داند و این در تضاد همکاری اروپا با ایران در مبارزه با تروریسم است. در همین زمینه اروپا برای تحت فشار قرار دادن ایران تحریم هایی را علیه ایران صادر کرد. اتهام تروریستی علیه ایران توسط اروپا، زمانی شکل گرفته که از یک طرف ایران به خوبی توانسته مهار تروریست های منطقه را در دست گیرد و نفوذ منطقه ای خود را گسترش دهد و از سوی دیگر، اروپایی ها برای معطل ماندن ایران در برجام و دور کردن ذهن ایران نسبت به عمل کردن اروپاییان به تعهداتشان در برجام، هرچه بیشتر سعی بر این دارند تا ایران را به بهانه های مختلف تحت فشار قرار دهند. اروپا با راه اندازی «ایران هراسی» در جهان قصد دارد علاوه بر مهار نفوذ منطقه ای ایران، برای تعلل خود در برجام بهانه هایی از

سوی ایران داشته باشد تا بتواند در شرایط مناسب با کمترین هزینه بی صدا از برجام خارج شود یا از برجام در جهت منافع خود و فشار بر ایران استفاده نماید.

اما جمهوری اسلامی ایران همه این اظهارات را رد می کند و تاکید می کند که در برجام آزمایش موشک برای ایران ممنوع نشده است و برنامه موشکی بالاستیکش دفاعی است و در این زمینه جای هیچ بحث و مذاکره نیست.

۴- حقوق بشر

یکی دیگر از مسائلی که اتحادیه اروپا از طریق آن بر ایران فشار می آورد بحث حقوق بشر است. موضوع حقوق بشر یکی از مباحث اختلافی و مورد بحث ایران و کشورهای اروپایی در دهه اخیر بوده است. اما با باز شدن بحث پرونده هسته ای ایران و توافق برجامی، این بحث به یکی از اولویت مهم اروپا برای تحت فشار دادن ایران تبدیل شد. کشورهای اتحادیه اروپا نسبت به حقوق بشر سیاست و رویکرد واحدی ندارند و همین مسئله باعث هر چه بیشتر شدن چالش بین ایران و اروپا در این زمینه شده است. اروپا ایران را به خاطر مسائل حقوق بشر مورد تحریم قرار می دهد این در حالی است که ارزش های حقوق بشری ایران با اروپا فرق می کند. هر چند حقوق بشر به ظاهر از مبانی وجودی اتحادیه اروپا عنوان گردیده و کشورهای اروپایی سعی می نمایند تا نقشی سنتی برای خود در پی ریزی و طرح این مسأله در عرصه بین الملل تعریف نمایند اما در روابط با ایران پس از انقلاب اسلامی بهره گیری اتحادیه اروپایی از حقوق بشر بیشتر تابع منافع آنان و به عنوان ابزاری در جهت فشار علیه ایران بوده و عوامل متعددی در روابط حقوق بشری ایران و اروپا مؤثر می باشد. (عبدخدایی، ۱۳۸۹: ۵۱۵)

اظهار نگرانی در خصوص وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران در شرایطی که جایگاه برتر ایران در منطقه به لحاظ رعایت موازین حقوق بشر بر همگان آشکار است، منحرف ساختن افکار عمومی و اصرار بر یک روند از سوی اتحادیه اروپا نادرست است که تأثیر به سزایی در روابط فی مابین و نیز آینده برجام دارد. در منطقه ای که بحران اصلی آن کودک کشی رژیم صهیونیستی و جنایات ائتلاف سعودی در یمن (به دلیل تسلیحات متعارف و غیر متعارف ارائه شده توسط کشورهای غربی از جمله برخی اعضای اتحادیه اروپا) است، موضع گیری هایی از این قبیل توسط اتحادیه، بدون شک غیر سازنده بوده و چیزی جز اعمال فشار بر ایران و محدود کردن قدرت ایران نیست. (خبرگزاری ایرنا، ۱۳۹۷/۱۱/۱۶)

۵- روابط اقتصادی

با توافق هسته ای بین ایران و غرب این انتظار می رفت که روابط تجاری و اقتصادی ایران و اروپا گسترش یابد. تا حدودی می توان گفت که روابط اقتصادی بین طرفین رو به بهبودی رفته بود اما پس از خروج آمریکا از برجام و اعمال تحریم علیه ایران و نیز تحریم برخی کشورهایی که با ایران روابط اقتصادی و تجاری دارند، سبب شد تا روابط اقتصادی و تجاری بین ایران و اروپا تحت تاثیر سازوکار مالی قرار بگیرد و در این زمینه با محدودیت هایی مواجه شود. اتحادیه اروپا برای پیدا کردن راهی برای ادامه همکاری ها با ایران همچون تلاش برای باز کردن کانال های مالی نظیر بانک سرمایه گذاری اروپا بودند که به هیچ وجه نتوانسته اند شرکت ها و موسسات خود را مجبور به همکاری با ایران کنند. چرا که با توجه به ساختار حاکم و عدم دستوری بودن اقتصاد در این کشورها و مستقل بودن نظام اقتصادی به هیچ وجه دولت ها توانایی اجبار کردن شرکت ها و موسسات خود برای همکاری با جمهوری اسلامی را ندارند. پس از تهدید کشورهای اروپایی توسط آمریکا، بسیاری از شرکت های اروپایی روابط تجاری و اقتصادی خود را با ایران قطع کردند. در این زمینه شرکت های آلمانی جزء اولین شرکت هایی بودند که همکاری با ایران را قطع کردند. در کنار این مسئله، مسائلی چون توان موشکی ایران، نفوذ منطقه ای ایران، مسائل حقوق بشری و نیز اتهام ترورهای اروپا توسط ایران، همگی بر روابط اقتصادی، سیاسی و تجاری ایران و اروپا تأثیر منفی برجای گذاشته است. (رهبرقازی، ۱۳۹۷: ۴)

اتحادیه اروپا بر پایه «قانون انسداد» سعی بر این داشت تا از شرکت های اروپایی در برابر تحریم های آمریکا حمایت نماید تا از این طریق بتواند روابط اقتصادی و تجاری خود را با ایران در برجام حفظ نماید. اما از آنجا که قوانین اروپایی در برابر قوانین آمریکایی دچار ضعف است و نتوانستند روابط تجاری و اقتصادی با آمریکا را به خاطر روابط اقتصادی با ایران کنار بگذارند. بعد از آلمان و انگلیس، این فرانسه است که سومین شریک اقتصادی ایران به شمار می رود اما تنها قانون آمریکا درباره تحریم های فراسرزمینی برای اعمال مجازات علیه شرکت های فرانسوی کافی است. بر همین اساس، می توان گفت که سطح روابط اقتصادی اروپا با آمریکا بسیار وسیع تر از سطح روابط اقتصادی با ایران است و این نشان دهنده این است که اروپا هیچ گاه منافع اقتصادی خود با آمریکا را به خاطر روابط اقتصادی با ایران از بین نمی برد و

تنها اجازه خواهد داد که شرکت های متوسط و کوچک اقتصادی با ایران فعالیت خود را ادامه دهند. (رهبرقاسی، ۱۳۹۷: ۵)

سیاست حقوق بشری اتحادیه اروپا در قبال عربستان

کشورهای حوزه خلیج فارس همواره به دلیل منابع انرژی و موقعیت ژئوپولیتیکی مورد توجه قدرت های بزرگ بوده اند. بین کشورهای این منطقه با اتحادیه اروپا به عنوان قدرت نوظهور روابط و پیوند عمیق تاریخی و اقتصادی برقرار بوده است. اگرچه این روابط به دلیل رقابت کشور ها پرفراز و نشیب بوده ولی بازار فروش، تنوع محصولات و منابع انرژی منجر به تحکیم روابط میان طرفین بوده است. در دهه ۱۹۸۰ جامعه اروپا و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس، به منظور گسترش همکاری ها وارد مذاکراتی شدند و این گفتگوها منجر به توافقنامه همکاری بین اتحادیه و اعضای شورای همکاری خلیج فارس شد که این توافقنامه در ۲۵ فوریه ۱۹۸۹ و در سال ۱۹۹۰ وارد مرحله عملی گردید (علیخانی، ۱۳۹۰: ۵۳). کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس به ویژه عربستان به دلیل موقعیت ویژه و درآمد بالا به خاطر نفت علاوه بر همکاری های تجاری از نقطه نظر نظامی نیز دارای روابط دوجانبه ای با کشورهای عضو اتحادیه اروپا می باشند (گلشن پژوه، ۱۳۸۸: ۲۳۹). طبق گزارش اسپیکل کشورهای عضو اتحادیه اروپا بیشترین سلاح و تجهیزات نظامی به کشورهای خاورمیانه صادر می کنند. در سال ۲۰۱۰ به میزان ۳/۳ میلیارد یورو تجهیزات نظامی به عربستان سعودی صادر نمودند (الوندی و کیانی، ۱۳۹۳: ۱۶). در سال ۲۰۰۹ اتحادیه قوانین جدیدی را برای فروش اسلحه و تجهیزات نظامی برای چگونگی بکارگیری آن توسط کشورها به تصویب رساند. این قوانین جدید حکایت از آن دارد که از صادرات سلاح های جنگی به منظور اهداف غیر متعارف از قبیل سرکوب های داخلی و تجاوزات بین المللی اجتناب گردد، اما برخی از اعضای این اتحادیه این قانون را نادیده گرفته و اقدام به صدور مهمات به عربستان نموده اند (Levesque, 2012: 1). در مارس ۲۰۱۸، احزاب دمکرات مسیحی و حزب سوسیال دمکرات ضمن فشار بر دولت های خود توافق نامه ای را به امضاء رساندند که شامل یک بند است، جلوگیری از فروش جدید اسلحه به طرف های متخاصم در یمن. علیرغم افزوده شدن این بند کشورهای عضو اتحادیه مجوز صدور اسلحه به ارزش ۴/۱ میلیارد یورویی به سعودی ها را صادر کردند.

پارلمان اروپا و حقوق بشر در عربستان

اولین جلسه گروه کاری پارلمان اروپا در ۱۱ مارس سال ۲۰۱۴ با موضوع توسعه و تحکیم حقوق بشر در عربستان در دستور کار اعضا قرار گرفت. در این جلسه ضمن ارائه گزارش دریافتی از کارگروه حقوق بشر در خصوص وضعیت حقوق بشر در عربستان قطعنامه ای در ۴۹ بند با عنوان ارتباط عربستان با اتحادیه اروپا و نقش آن در خاورمیانه و شمال آفریقا به تصویب اعضا رسید است. این قطعنامه ابتدا در راستای پای بندی به حقوق بشر در تمامی موافقت نامه های دوستی، تجارت و همکاری در امور مالی و فنی اقدام به توصیه های جدی در قالب بندهای قطعنامه به آل سعود نموده است. پارلمان اروپا در این قطعنامه از وضعیت آزادی اندیشه و بیان، کنترل اطلاعات و مسدود کردن پایگاه های اینترنتی، نقض حقوق مهاجران، زنان و کودکان، تبعیض جنسیتی (رتبه ۱۳۴ بین ۱۴۵ کشور)، بازداشت های خودسرانه و فرا قانونی (۱۸۰ مورد در سال ۲۰۱۴) (Annual Report 2015)، آزادی مطبوعات (رتبه ۱۶ در بین ۱۸۰ کشور) نقض حقوق شهروندی و ازدواج کودکان زیر ۱۸ سال به شدت ابراز نگرانی شده و از دولت آل سعود به عنوان عضو شورای حقوق بشر سازمان ملل تقاضای همکاری در اتخاذ سیاست منسجم و سازگار در حمایت از حقوق بشر، احترام به حاکمیت قانون، پایان دادن به نظام سختگیرانه قیومیت مردان و قوانین خشونت آمیز علیه زنان، احترام به اسناد لازم الاجرای کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض، کنوانسیون حقوق کودک و منع شکنجه نمودند. همچنین سیستم قضایی بر مبنای قوانین شریعت شان را از طریق آشنایی با استانداردهای بین المللی از جمله فرآیند دستگیری، حبس و محاکمه زندانیان بهبود و ارتقاء بخشند. در این قطعنامه اتحادیه اروپا به این نکته اشاره دارد که با توجه به این که اصلاحات تدریجی و متوسطی مانند تاسیس انجمن حقوق بشر زنان (۲۰۰۱) (پیوستن کامل به کنوانسیون حقوق زنان (۲۰۰۶)، صدور کارت شناسایی برای زنان (۲۰۰۶)، مشارکت زنان در مدیریت (۲۰۱۰)، منع خشونت علیه زنان (۲۰۱۳)، اجازه حق وکالت و قضاوت به زنان (۲۰۱۹) انجام پذیرفته، اما از آن جایی که اصلاحات نهادینه نشده و عزم جدی و ملی در جهت رفع موانع شکل نگرفته، به آسانی امکان بازگشت به حالت قبل وجود دارد. همچنین برغم تاکید دفتر کمیسیون عالی حقوق بشر سازمان ملل، به همه دولت ها مبنی بر همکاری با گزارشگران ویژه سازمان ملل، عربستان در ارتباط با موضوع شکنجه فعالان حقوق بشر اقدامات جدی صورت نداده است. مارگارت سکاگیا گزارشگر ویژه وضعیت مدافعان حقوق بشر، طی گزارشی در سالهای ۲۰۱۵-۲۰۰۸ به موارد

نقض حقوق بشر و شکنجه فعالان حقوق بشر پرداخته و اعلام نموده علی‌رغم پیوستن آل سعود به این کنوانسیون فعالان حقوق بشر را در شرایط مطلوبی قرار نداده است (A/HRC/11/6/add.3,14April2015).

اتحادیه اروپا و نقض حقوق بشر در عربستان

رفتار اتحادیه اروپا در قبال نقض حقوق بشر در عربستان تحت تاثیر راهبردهای اقتصادی باعث شده که اتحادیه از ارزش های دموکراتیک به نفع منافع استراتژیک چشم پوشی کند. رژیم آل سعودی از بدو تاسیس تاکنون یک رژیم سلطنتی مطلقه بوده که شهروندان خود را حتی از ابتدایی ترین آزادی های سیاسی، مذهبی و مدنی محروم می کند. خانه آزادی، سازمان غیر دولتی ای که ایده حکومت دموکراتیک را در جهان اشاعه می دهد، در جدید ترین گزارش خود با عنوان درجه بندی کشورها، رتبه اول یا دوم کشورهایی که بدترین وضعیت حقوق سیاسی و آزادی مدنی از سال ۱۹۹۰ داشته اند را به عربستان سعودی داده است (freedom house, 20017). در گزارش سالانه حقوق بشر و دموکراسی اتحادیه اروپا آمده است: میزان اعدام و دستگیری های فراقانونی در عربستان بسیار بالا است. در این راستا از مقامات دولت عربستان خواسته شد در ارتقاء آزادی های اساسی حقوق بشر به ویژه آزادی بیان، مطبوعات، مذهب و آزادی اجتماعات بکوشد و همچنین به حقوق زنان و کودکان در کشور احترام بگذارد و اصلاحاتی را در ارتباط با قانون کار و بهبود وضعیت کارگران مهاجر انجام دهد (گزارش سالانه ۲۰۱۱ حقوق بشر و دموکراسی اتحادیه اروپا، ۲۲۸).

سازمان عفو بین الملل در گزارش سال ۲۰۱۳، ۲۰۱۵ عربستان را یکی از کشور هایی معرفی کرد که بالاترین نرخ اعدام در آن اجرا می شود (Amnesty international report 2015). همین نهاد در گزارش جهانی مجازات اعدام در سال ۲۰۱۷ از اعدام کودکان و فقدان نظام دادرسی مدون پرده برداشت (Amnesty international report 2017). در شورای حقوق بشر ۳۶ کشور از جمله همه ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپایی با امضای بیانیه ای از وضعیت حقوق بشر در عربستان سعودی به شدت انتقاد کردند (مشرق نیوز، ۳۰ شهریور ۱۳۹۸). زمانی که در ۲ اکتبر ۲۰۱۸ پروژه قتل جمال قاشقچی روزنامه نگار سعودی، به خبر اول رسانه های دنیا تبدیل شد انتظار می رفت که اتحادیه، واکنشی سخت در قبال این مساله از خود نشان دهد. زیرا طی دو دهه اخیر بین اتحادیه اروپا با ال سعود بر سر موضوع حقوق بشر جدال لفظی سختی حاکم بود و فضای پس از واقعه فرصتی مناسب برای پارلمان اروپا ایجاد کرده بود تا

منویات حقوق بشری خود را به منتقدین و ناقضین شرکای خود نشان دهد بر همین اساس اتحادیه واکنشی صوری و فوری به این مساله نشان داد و از دولت آل سعود خواست با بازرسین سازمان ملل همکاری لازم را بعمل آورد. (خبرگزاری صدا و سیما ۱۶ اسفند ۱۳۹۷). شواهد مقتضی دال بر دست داشتن ریاض در این موضوع ارائه شد، با این حال موگرینی نماینده عالی اتحادیه اروپا موضع گیری جدی فراتر از حرف از خود نشان نداد و اعلام کرد که ما همه اطلاعات در باره این حادثه را در اختیار نداریم و تا روشن شدن موضوع باید صبر کرد. ضمن اینکه تمایلی به تخریب روابط اقتصادی طرفین نداریم. مایاکوتسیاتیچ سخنگوی کمیسیون اتحادیه اروپا در پاسخ به سوال خبرنگار آناتولی مبنی بر مقصر دانستن آل سعود در قتل جمال قاشقجی از سوی اگنس کالامارد، گزارشگر ویژه حقوق بشر سازمان ملل گفت: تغییری در رویکرد اتحادیه نسبت به عربستان ایجاد نخواهد شد (خبرگزاری آناتولی اکتبر ۲۰۱۸). مکرون در حاشیه اجلاس گروه ۲۰ در دسامبر سال ۲۰۱۸ در دیدار با محمد بن سلمان ضمن اظهار تاسف، سیاست اتحادیه در قبال عربستان را ضعیف خواند، زیرا منافع ملی آنرا مهار می کند.

پشتیبانی اتحادیه در اعمال استانداردهای دوگانه تنها محدود به این مورد نمی شود، بلکه حمایت از ریاض به شکل ضمنی در جنگ یمن که تاکنون کشتار هزاران شهروند بی گناه یمنی اعم از زنان و کودکان را به دنبال داشته است را باید مثال دیگری در کارنامه سیاسی کاری حقوق بشری اتحادیه به شمار آورد. به گزارش گروه بین الملل باشگاه خبرنگاران جوان به نقل از اسپوتنیک، یوسف القادری اعلام کرد: از زمان آغاز حملات سعودی به یمن در سال ۲۰۱۵ بیش از ۵۰ هزار یمنی کشته و زخمی شدند که در میان آن ها ۳۸۰۰ کودک وجود دارد و بیش از ۷۰۰ هزار نفر از مردم این کشور بر اثر بیماری، قحطی و گرسنگی ناشی از جنگ در معرض مرگ قرار دارند. همچنین بیش از دو میلیون کودک از سوء تغذیه رنج می برند. علیرغم گزارش ها و تصاویر خبری شبکه های تلویزیونی درباره نقض آشکار حقوق بشر توسط آل سعود در یمن، با توجه به تفاوت های آشکاری که بین ایده ال های اروپایی تصویب شده و ماهیت آل سعود وجود دارد، انتظار می رفت که اتحادیه فشار عمده ای را در جهت توسعه ای ارزش های لیبرال دموکراتیک خود و انجام اصلاحات سیاسی و مدنی بر رژیم سعودی اعمال کند، اما چنین اتفاقی نه تنها نیفتاد، چرا که رهبران اتحادیه معتقدند که اصلاحات در عربستان سعودی در جهت تامین منافع راهبردی آنها نیست بلکه همچنان همکاری دوجانبه ای میان آن ها در زمینه های مختلف سیاسی، اقتصادی، تجاری و نظامی وجود دارد و اتحادیه، عربستان را شریک

اصلی تجاری خود در این منطقه می‌داند. در میان اسناد بسیاری که در مورد روابط تجاری آنها منتشر شده نشان می‌دهد که دلایلی ویژه از جمله تأمین انرژی، بازار پارسود این کشور برای فروش تسلیحات و جنگ‌افزارهای تولیدشده در برخی کشورهای قدرتمند این اتحادیه و به طور کلی بالا بودن روابط در کلیه زمینه‌ها، از جمله حمل و نقل، پزشکی و صنعت خودرو، سایر موضوعات را تحت تاثیر خود قرار داده است. شواهد نشان می‌دهد نقض جدی و مستمر حقوق بشر توسط عربستان خلیجی در روابط اتحادیه با این کشور وارد ننموده و همچنین موضوع حقوق بشر در ادامه همکاری با آل سعود در اولویت سیاست خارجی اتحادیه قرار نمی‌گیرد و به عنوان متغیر تاثیر گذار، کلیه روابط را دستخوش سیر تغییرات قرار نمی‌دهد و علاوه بر این اتحادیه تمایل به پیاده نمودن این ارزش‌ها در روابط خارجی خود ندارد. در اینجا این تناقض آشکار را می‌توان مشاهده نمود، که اتحادیه اروپا با کشوری که دارای نازل‌ترین استاندارد حقوق بشری است، بالاترین سطح روابط سیاسی، نظامی و تجاری را برقرار نموده و ارزشهای تعریف شده اتحادیه در جایگاه پایین‌تر از سطح مناسبات دوجانبه قرار دارد. همچنین اتحادیه اروپا با وجود کشتار و سرکوبی شدید فعالین حقوق بشر، اعدام شیخ نمر روحانی عالیقدر شیعی، مرگ جمال قاشقچی و اعدام ۳۵ تن از اقلیت‌های شیعه توسط عربستان، تغییر و نوسانی در روابط خود با آل سعود ایجاد ننموده و اولویت حقوق بشر در روابط آنها از حساسیت ویژه‌ای برخوردار نیست. اگرچه اتحادیه اروپا در پارلمان و کمیسیون اروپا قطعنامه‌هایی را علیه نقض حقوق بشر در عربستان سعودی صادر کرده اما عملکرد اتحادیه اروپا از حد صدور قطعنامه، بیانیه و گزارش فراتر نرفته است. به عبارت دیگر، این اعتراض فقط در حد بیان بوده و اقدامات عملی و جدی در راستای برخورد با نقض حقوق بشر در این کشور صورت نگرفته است.

سیاست حقوق بشری اتحادیه اروپا در قبال جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی

اختلافات اتحادیه اروپا با جمهوری اسلامی ایران در زمینه حقوق بشر، تاثیری بر روابط اقتصادی-تجاری دو طرف طی دهه‌های گذشته نداشته است، کما اینکه تا قبل از تحریم بانک مرکزی و صنعت نفت در سال ۲۰۱۲، اتحادیه اروپا بزرگترین طرف شریک تجاری ایران بوده است. به نظر می‌رسد بیشترین تاثیر مسائل حقوق بشری و روابط اتحادیه اروپا و ایران در حوزه سیاسی و نظامی می‌باشد که این تاثیر خود را در کاهش سطح روابط سیاسی و دیپلماتیک و توقف همکاری-

های نظامی بین طرفین نشان می‌دهد. گو اینکه اختلافات اتحادیه اروپا با ایران در زمینه حقوق بشر تنها دلیل کاهش مناسبات سیاسی و توقف همکاری‌های نظامی میان طرفین نیست.

از طرف دیگر می‌توان چنین بیان نمود که اختلافات حقوق بشری اتحادیه اروپا با عربستان سعودی هیچ گونه تاثیری بر سطح روابط تجاری-اقتصادی، سیاسی و نظامی میان طرفین نداشته است. زیرا در دهه‌های گذشته، عربستان یکی از شرکای اصلی تجاری اتحادیه در منطقه خلیج فارس بوده و تعداد زیادی از شرکت‌های سرمایه‌گذاری عربستان در زمینه نفت، اروپایی می‌باشند و همچنین اتحادیه اروپا در حوزه‌های دفاعی- نظامی در سال ۲۰۱۲، بیشترین میزان صادرات اسلحه و جنگ‌افزارها را با در نظر گرفتن اهداف خود، به کشورهای حاشیه جنوبی منطقه بالادست عربستان داشته است. لذا باید این نکته را در نظر داشت که اتحادیه اروپا همواره تلاش کرده هم در حرف و هم در عمل تا حدی خود را متعهد به حقوق بشر نشان دهد و یقیناً اتحادیه اروپا در زمان نیاز به نفت وارداتی عربستان با همان شدت از نقض حقوق بشر سخن نمی‌گوید. اما نباید تصور کرد که اتحادیه اروپا انتقادات حقوق بشری خود را با استفاده از قطعنامه‌های پارلمان، گزارشات، بیانیه‌ها و اعلامیه‌های نهادهای مدنی خود انجام نخواهد داد. (الوندی و کیانی، ۱۳۹۳: ۷۶)

نتیجه گیری

مقاله پیش رو کوشید تا سیاست حقوق بشری اتحادیه اروپا را به عنوان یک متغیر مستقل و ایران و عربستان را به عنوان متغیر وابسته مورد سنجش و واکاوی قرار دهد. مطالعات انجام شده نویسندگان را بدین نتیجه رهنمون ساخته که سیاست خارجی اتحادیه اروپا با قرائت حداکثری از حقوق بشر و حساسیت ویژه نسبت به وضعیت آن در ایران و با سیاسی کردن پرونده حقوق بشری و طرح آن در مجامع بین المللی قصد انزوای ایران را داشته تا از آن طریق وادار به پذیرش خواسته‌های خود نمایند. در حالی که نسبت به عربستان تحت تاثیر پای بندی به منافع حاصل از همکاری و ملاحظات سیاسی با نادیده انگاری، اغماض و چشم پوشی فقط با اظهار نگرانی خواهان حفظ و ارتقای آن هستند. کمیته روا بط خارجی اتحادیه اروپا بالغ بر ۵۰ مورد بیانیه و اعلامیه در ارتباط با وضعیت حقوق بشر علیه ایران صادر نموده در صورتی که این کمیته ۱۱ مورد بیانیه و اعلامیه در ارتباط با نقض سیستماتیک حقوق بشر در عربستان

منتشر نموده است. اعضای اتحادیه از سال ۱۹۸۵ تاکنون از بنیان اصلی صدور قطعنامه علیه ایران بوده اما این امر برای آل سعود در کمترین مورد اتفاق افتاده است.

در ارزیابی روابط ایران با اتحادیه اروپا نمی توانیم نقش آمریکا را نادیده بگیریم. آمریکا نقش کلیدی در رابطه با اتحادیه اروپا و کشورهای بزرگ و قدرتمند آن به ویژه انگلیس و فرانسه دارد. علیرغم همه تلاش های اساسی ایران در جهت نزدیکی به استانداردهای حقوق بشر جهانی تحت تاثیر تیرگی روابط با آمریکا نادیده انگاشته شده و اتحادیه با حساسیت ویژه و گره زدن مسائل سیاسی با مسائل حقوق بشری شدید ترین تحریم های علیه ایران اعمال کرده است بازی که ماندن در برجام را منوط به کنترل برنامه موشکی، مهار منطقه ای ایران و یا بررسی وضعیت حقوق بشر در ایران می دانند. آنها با تکیه بر این شرایط به دنبال چند هدف هستند:

۱. معطل کردن ایران به نفع دست ندادن بزرگترین شریک تجاری خود یعنی آمریکا؛
۲. جوسازی بر علیه برای سرپوش گذاشتن بر عدم انجام تعهدات برجامی خود؛
۳. وادار کردن ایران برای مذاکره برای گنجاندن برنامه موشکی، مهار منطقه ای ایران و ... در برجام یا توافقی جداگانه
۴. فشار بر ایران جهت تغییر سیاست های راهبردی مطابق با منافع و علایق اتحادیه اروپا بنابراین با توجه به آنچه که شرح آن آمده می توان گفت تمام هدف اروپا این است که بتواند ایران را به طرق مختلف تحت فشار قرار دهد تا ایران را وادار نماید به خواسته های اروپا تن در دهد و برای حل برنامه موشکی و فعالیت منطقه ای وارد مذاکره شود.. دورنمای روابط ایران ایران و اتحادیه اروپا به چند مسأله بستگی دارد:
۱. پایبند بودن اتحادیه اروپا به تعهدات برجامی؛
۲. مسائل امنیتی در غرب آسیا و اروپا؛
۳. توافقاتی که اتحادیه اروپا به ویژه سه کشور (انگلیس، آلمان و فرانسه) بر سر منع فعالیت موشکی ایران، مهار منطقه ای ایران و ... دارند؛
۴. یکجانبه گرایی آمریکا؛ همراه بودن یا نبودن اتحادیه اروپا با آن؛
۵. تحریم هایی که علیه ایران به کار برده می شود و واکنش اتحادیه اروپا در برابر آن؛
۶. تلاش اتحادیه اروپا برای همراه ساختن شرکت های بزرگ برای شکل گیری روابط اقتصادی با ایران

در حالی که آل سعود با موج فزاینده اعتراض های داخلی و خارجی بر سر فقدان دموکراسی و حاکمیت انتخابی مواجه بوده، نه تنها اراده ای از سوی اتحادیه در جهت کاهش روابط سیاسی صورت نگرفته بلکه در اولویت برنامه های مسئولان اتحادیه در برخورد با این کشور قرار نگرفته است. در نهایت اتحادیه حفظ روابط با آل سعود را محور تصمیم گیری سیاست خارجی می داند و در شرایط کنونی حاضر نیست بر سر نقض حقوق بشر خود را درگیر با ریاض نماید و بعید به نظر می رسد به خاطر فشارهای بیرونی و حفظ اهداف کلان خود از وضعیت حقوق بشر در ایران چشم پوشی نماید.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- "انتقادات وزارت خارجه ایران به بیانیه اخیر اتحادیه اروپا درباره تهران"، **خبرگزاری ایرنا**،
کد خبر: ۹۷۱۱۱۶۰۸۵۶۱، ۱۶ بهمن ۱۳۹۷، قابل بازیابی در پیوند زیر:
<https://www.isna.ir/news/97111608561/>
- "تعدیل معنادار: تعهدات برجامی؛ راهکار عملی ایران در قبال وقت کشی اروپا«،
خبرگزاری فارس، ۱۳۹۷/۸/۱۸، قابل بازیابی در پیوند زیر:
<https://www.farsnews.com/news/13970818000360/>
- "جنجال جدید غرب؛ ادعا بر سر برنامه موشکی ایران"، **دیپلماسی ایرانی**، کد خبر:
۱۹۸۰۴۸۹، ۱۵ آذر ۱۳۹۵، قابل بازیابی در پیوند زیر:
<http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/1980489/>
- اعتمادی‌نیا، انسیه (اول بهمن ۱۳۹۷)، «غرب و محدودسازی توان دفاعی موشکی ایران»،
اندیشکده راهبردی تبیین، کدخبر: ۳۰۳۴۳، قابل بازیابی در
پیوند: <http://tabyincenter.ir/30343/>
- آقاعلیخانی، مهدی (۱۳۹۰)، "بررسی روابط اتحادیه اروپا و شورای همکاری خلیج فارس از
منظر امنیت و انرژی و تاثیر آن بر ایران"، **فصلنامه علوم سیاسی**، دوره ۱۸، شماره ۱.
- حسینی، میرعبدالله (۱۳۸۶)، **توسعه تجارت ایران با اتحادیه اروپا با تاکید بر پیش
نویس موافقتنامه تجارت و همکاری**، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، چاپ
اول.
- خالوزاده سعید، (۱۳۹۱)، **نقش مبادلات تجاری و همکاری های اقتصادی در روابط
جمهوری اسلامی ایران با اتحادیه اروپایی در کتاب چشم انداز ایران و اتحادیه اروپا**،
تهران: انتشارات ابرار معاصر.
- خبرگزاری آنا تولی**، مرگ قاشقچی، اکتبر ۲۰۱۸.
- خبرگزاری صدا و سیما**، ۱۶ اسفند ۱۳۹۷.
- خطیبی، زهره و گلشن پژوه، محمودرضا (۱۳۸۶)، "نگاهی به سیاست حقوق کلی اتحادیه
اروپا در زمینه حقوق بشر"، **پژوهش نامه حقوق بشر**، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.

- دیر، بورچارت (۱۳۹۴)، **الفبای حقوق اتحادیه اروپا**، مترجم علی احدی، ج. ۱، چاپ اول، تهران: مجمع علمی فرهنگی مجد.
- رهبرقاضی، محمودرضا (۹۸/۱/۱۰)، "سیاست خارجی اتحادیه اروپا در قبال ایران در سال ۹۷؛ رویدادها و روندها"، **اندیشکده راهبردی تبیین**، کدخبر ۳۱۳۸۴، قابل بازیابی در پیوند <http://tabyincenter.ir/30343/>
- سنایی، اردشیر (۱۳۹۳)، "روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از روی کار آمدن دولت یازدهم"، **پژوهشنامه روابط بین الملل**، دوره ۷، شماره ۲۷.
- صفاری، مهزاد (۱۳۹۸)، "نظام حقوق بشر اتحادیه اروپا در تعاملات فراملی؛ از نظر تا عمل"، **فصلنامه مطالعات حقوق عمومی**، دوره ۴۹، شماره ۳.
- طهمورت غلامی، «از «اراده» تا «اجرا»»، **دنیای اقتصاد**، شماره خبر: ۳۴۸۸۷۵۹، ۲ بهمن ۱۳۹۷، قابل بازیابی در پیوند زیر: <https://donya-e-eqtasad.com/>
- ظریف، محمدجواد و سجادپور، سیدکاظم (۱۳۹۵)، **دیپلماسی چندجانبه**، تهران: مرکز آموزش و پژوهش های بین المللی.
- عباسی، مجید، (۱۳۹۲)، "نقش حقوق بشر در واگرایی سیاسی ایران و اتحادیه اروپا"، **فصلنامه پژوهش راهبردی سیاست**، سال دوم، شماره ۵.
- عبدخدایی مجتبی (۱۳۸۹)، "مسأله حقوق بشر در روابط ایران و اتحادیه اروپایی"، **فصلنامه سیاست خارجی**، ۲۴ (۲)
- غایبی، محمد (۱۳۸۸)، "اتحادیه اروپا و موضوع حقوق بشر در کشورهای جهان سوم: رهیافت گفتگو های حقوق بشر"، **پژوهشنامه روابط بین الملل**، شماره ۳۹.
- کیوان حسینی، اصغر، شیخی مفرد، محمدرضا و چیت سازیان، محمدرضا، (۱۳۹۲)، "چگونگی اثر بخشی مقوله حقوق بشر در روابط اروپا و چین"، **فصلنامه روابط خارجی**، سال پنجم، شماره ۲.
- گزارش مرکز پژوهش های مجلس، (۱۳۸۰)، **ارزیابی تحریم های حقوق بشری امریکا و اروپا علیه ایران**.
- گزارش مرکز پژوهش های مجلس، (۱۳۷۷)، **وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران**، کد گزارش ۱۳۰۳۹۸۲.

گلشن پژوه، محمودرضا و خطیبی، زهره، (۱۳۸۶)، "نگاه کلی به سیاست اتحادیه اروپا در زمینه حقوق بشر"، پژوهشنامه روابط بین الملل، شماره ۱.

گلشن پژوه، محمودرضا، (۱۳۹۰)، حقوق بشری و جایگاه آن در سیاست اتحادیه اروپا در قبال جمهوری اسلامی ایران، کتاب اروپا ۱۰، ویژه روابط ایران و اتحادیه اروپا، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر تهران.

مشرق نیوز، ۳۰ شهریور ۱۳۹۸.

مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۰)، تحول در نظریه های روابط بین الملل، تهران: سمت.

وب سایت سفارت آلمان در تهران (۱۳۹۳)، "بیانیه نماینده ارشد اتحادیه اروپا برای سیاست و امنیت خارجی"، قابل بازیابی در پیوند زیر: <http://www.theran.diplo.d>

الوندی، زهرا و کیانی، داود (۱۳۹۳)، "سیاست حقوق بشر اتحادیه اروپا در قبال جمهوری اسلامی ایران و عربستان از ۲۰۰۸ تاکنون"، پژوهشنامه روابط بین الملل، سال سوم، شماره ۶.

یاری، بهروز، (۱۳۸۲)، اتحادیه اروپا و جمهوری اسلامی ایران: چالش حقوق بشر اروپا با جمهوری اسلامی ایران: کتاب اروپا ۲: ویژه روابط ایران و اتحادیه اروپا، تهران: ابرار معاصر.

ب) منابع انگلیسی

- Amnesty international report 2015.
- Amnesty international report 2015/16(A/HRC/11/6/add.3, 14 April 2015)
- Amnesty international report 2017.
- Baker, Philip (, 2002). Human Rights. Europe & the people of Republic of China, china Quarterly, VoL.1. No169.
- Butler, Israel de Jesus. (2008). the. European and international Human Rights Law. OHCR regional office for Europe, available <http://www.europe.ohchr.org>.
- Council Implementing Regulation No.1245:1 December.2011
- Council Implementing Regulation No.1245:1 December.2011
- De Witte, Bruno (, 1999). The past and future role of the European court of the justice in the protection of the Human Rights, Alison, Philip(ed), the EU and human rights, New York: Oxford University press.
- E/CN.4/1986/43
- E/CN.4/19990/7-A/48/145
- ELCN.4/1985/20

EU council implementing Regulation No.503:23 may. 2011, implementing Regulation (EU) NO 961/2010/on restrictive measures against Iran. Available at: <http://www.Hm.treasury.Gov.uk/d/fin-sanc-councilreg-eu-503-240511> (19 May 2012).

Eurostat, Brakeless, June 2011.

Freedom House, 2017, Saudi Arabia country Report, at: <http://www.freedomhouse.org/research/free-world/20017/century-ratings/Saudi-arabia.htm>.

<http://europa.eu.int/comm/development/lex/en/council20001110-en.htm>

King, toby. (2000). Human Rights in foreign policy EU. Success or failure for postmodern Diplomacy? Institute of advance studies, Vol. 10, No. 2.

Lévesque junlie (2012), Massive EU weapons sales to Saudi Arabia contribute to fulling international Aggressive and terrorism in the Middle East, Global Research.